

รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

The Community Model for Sustainable Learning

พัชรี ทองเรือง^{*1} ปัญญา เลิศไกร¹ และกันตภณ หนูทองแก้ว²

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Patcharee Thongruang^{*1} Punya lertgrai¹ and Kantaphon Noothongkeaw²

¹Gradute School, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat

บทคัดย่อ

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน พื้นที่การศึกษาเลือกแบบเจาะจง เป็นชุมชนที่มีความพร้อมในส่วนจ
รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการเรียนรู้ที่ยั่งยืนของชุมชน
2) เพื่อพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และ 3) เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบบุคคลและส่วนที่
เป็นชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านห้วยใหญ่ ตำบลไสหมาก อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช การวิจัยครั้งนี้
เป็นการวิจัยและพัฒนาเชิงคุณภาพ เน้นการปฏิบัติการชุมชนภาคสนามมีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ
ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาการเรียนรู้ที่ยั่งยืนของชุมชน ระยะที่ 2 การพัฒนาและหาคุณภาพ
รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ระยะที่ 3 การประเมินผลการใช้รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสังเกตและบันทึก การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แบบบันทึกผลหลัง
การปฏิบัติการ และแบบบันทึกผลการถอดบทเรียนด้วยรูปแบบตาปูเกลียว วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
วิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

บริบทชุมชนบ้านห้วยใหญ่ ที่ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ประกอบด้วย
บริบททางกายภาพ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับการประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก ความหลากหลายของ
สภาพนิเวศและอาชีพของชุมชน มีความสมดุลระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ บริบททางสังคม มี
ความสัมพันธ์ช่วยเหลือแบ่งปันกันแบบเครือญาติ มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน สภาพทางประเพณี
และวัฒนธรรม วิถีคิดและพฤติกรรมของคนในชุมชนเป็นตัวยึดโยงให้คนในชุมชนมีความรู้สึกผูกพันและใกล้ชิด
กันเป็นกลุ่มสังคม ปัจจัยที่เกิดจากพลังทางความสัมพันธ์ของเครือญาติ เพื่อนบ้าน รวมถึงงานประเพณีต่างๆที่
เกิดขึ้นในชุมชน จึงเปรียบเสมือนเป็นพลังหนุนเสริม ในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ และส่งเสริมให้เกิดการ
เรียนรู้ต่างๆ ขึ้นในชุมชน

การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับชุมชนบ้านห้วยใหญ่ ประกอบด้วย 1) บุคคลแห่งการเรียนรู้ 2) กลุ่มคนแห่งการเรียนรู้ 3) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (LICA Model) เป็นรูปแบบที่เป็นการสร้างผู้นำ กลุ่มคนที่เข้มแข็ง ในชุมชน และมีกิจกรรมการพัฒนาที่ต่อเนื่องจนกลายเป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

Abstract

The Community Model for Sustainable Learning aims to 1) to study the issue of a sustainable learning community, 2) to develop learning form of community sustainable, and 3) to performance appraisals of learning form of community sustainable. The study area was choosing purposive sampling. It was preparedness community for people and community such as Banwahyai community, Saimak sub district, Chernyai district, Nakhonsithammarat province. This research was research and qualitative development to focused approach to Community Field. The research is divided into three steps such as the first steps was the study the issue of a sustainable learning community, the second steps, develop learning form of community sustainable, and the third step performance appraisals of learning form of community sustainable. The instrument used observed and recorded interviews, focus group discussions, writing form performance and writing form of Spiral model lesson learned. That data were analyzed using analysis seminar. The result found that

1. Banwahyai community has a result, people in the learning process of the community. The Physical context way of life that is linked with agriculture as the main. The variety of ecological conditions and professional community. There is a balance between human society and the natural and social context. Relationships help share a kinship. Participate in activities together. The tradition and culture, thinking way and behavior of people in the community as a placeholder give the community a sense of commitment and closer together as a social group. The factor of the power relations of kinship neighbors, including traditional events happening in the community. It like a power enhancement and to drive the learning process, foster learning in the community.

2. Development learning form of community sustainable has suitability and consistent with Banwahyai community. Such as 1) people of learning, 2) people group of learning, 3) community of learning.

3. Community learning sustainable pattern (Lica Model) was model that creates leaders. People in the community and have a strong development activity continuing into Community Learning sustainable.

Keyword : The Community Model for Sustainable Learning

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก มีผลทำให้ประชาชนมีพฤติกรรมเลียนแบบสังคมตะวันตกทำให้ทอดทิ้งเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิมของไทย และมีค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจซึ่งผลจากการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-7 กล่าวได้ว่าเศรษฐกิจก้าวหน้าสังคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีปัญหา ส่งผลให้การพัฒนาในสังคมไทยไม่ยั่งยืนเพราะขาดความสมดุล การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมการเมืองและการอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8-10 มีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผลทำให้ภาพรวมสังคมไทยมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้นแต่ยังไม่เพียงพอต่อการวางรากฐานการพัฒนาให้เข้มแข็งและยั่งยืน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 จำเป็นต้องสร้างให้เกิดความเข้มแข็งทั้งในด้านวัตถุดิบสังคมด้านสิ่งแวดล้อมและด้านวัฒนธรรม ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติอย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวมการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายในการพัฒนาคนไทยทุกกลุ่มวัยให้มีศักยภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนา เป็นการบูรณาการในด้านการเรียนรู้การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืนและยึดโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และชุมชนท้องถิ่นแต่ผลการพัฒนายังไม่สามารถเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง เป็นเพียงการสร้างแหล่งเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือสรรหาผู้รู้และภูมิปัญญา ยังไม่สามารถให้คนในชุมชนบุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้มีทักษะ และกระบวนการในการคิดการวิเคราะห์ และการแก้ปัญหาที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองและสามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (Wattanachai, 2006, P.3)

กระแสของโลกในศตวรรษที่ 21 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์การพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551, น.5) ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาบุคคลองค์กรและชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่บูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมและสามารถตอบสนองความต้องการ และสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายที่มีความพร้อมมีสิทธิและมีหน้าที่ร่วม

รับผิดชอบการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติที่ยั่งยืน กระบวนทัศน์เปรียบเสมือนหลักคิดวิธีปฏิบัติวิธีการให้คุณค่าและวิถีชีวิตทั้งหมดของผู้คน ที่ตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความจริง (เสรี พงศ์พิศ, 2551, น.22)

การให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืน ควรพิจารณาทั้งส่วนที่เป็นบุคคลและส่วนที่เป็นชุมชน และหากต้องการให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องมีความเชื่อมโยงและมีความสมดุลในด้านต่างๆอย่างเป็นองค์รวม หากการพัฒนาแบบแยกส่วนหรือพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียวจะส่งผลเสียหายให้แก่ชุมชน เพราะการแก้ไขปัญหาชนิดหนึ่งอาจเป็นการก่อปัญหาอีกชนิดหนึ่งได้ การพัฒนาไม่ว่าในรูปแบบใดมักจะมีปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญของการพัฒนา คือ คนในชุมชนต้องมีศักยภาพในการเรียนรู้และชุมชนต้องมีโครงสร้างทางสังคมที่เหมาะสม ที่จะเป็ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยพลังภายในของบุคคลและของกลุ่ม หรือองค์กรภายในชุมชนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของและรับผลประโยชน์ ร่วมกันการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคลเป็นเรื่องของการพัฒนาศักยภาพตนเอง ให้มีความเข้มแข็งพอที่จะควบคุมตนเองจากปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลในการดำเนินชีวิตสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองประพฤติปฏิบัติจนมีความภาคภูมิใจในตนเองการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน จึงเกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน มีวิถีชีวิตเดียวกันมีความร่วมมือร่วมใจสร้างประโยชน์และควบคุมสมาชิกในชุมชนที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค

การกระจายทรัพยากรแล้วส่งผลดีต่อชุมชน แต่อย่างไรก็ตามผลจากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชนหรือเมืองแห่งการเรียนรู้ (Sangsi, 2005, P.2) พบว่าชุมชนแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทยอาจจะเป็นชุมชนใหญ่หรือชุมชนเล็กและอาจจะอยู่ในเมือง หรือชนบทต้องเป็นชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายประเภทและมีความต่อเนื่องโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นในชุมชน (ปัญญา เลิศไกร และลัญจกร นิลกาญจน์, 2559, น.10) บริบทของสังคมไทยที่มีลักษณะของชุมชนที่เป็นทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบทซึ่งมีโครงสร้างพื้นฐานที่แตกต่างกันทำให้การพัฒนาจากเงื่อนไขที่แตกต่างกัน ย่อมเกิดผลต่อการพัฒนาที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงของสังคมไม่ได้ทำให้เกิดการพัฒนาในด้านบวกเพียงอย่างเดียว แต่ทำให้เกิดผลลบติดตามาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบทได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้านทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการรวมกลุ่มกันตามประเพณี เมื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมถูกทำลาย ภูมิปัญญาความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาตั้งแต่สมัยโบราณถูกกลืนและเริ่มสูญหายไป การพัฒนาที่ได้รับอิทธิพลมาจากภายนอกชุมชนที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ของตน (สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2551, น.30)

ปรากฏการณ์จริงที่มีอยู่ทำให้หลายๆ หน่วยงานปรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงโดยยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงาน ตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบายจนสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้าย ในการติดตามประเมินผลการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือการพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา การประสานความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนและความรู้ หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ จากภายนอกชุมชนเข้า

ด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาโดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลักไม่เพียงแต่เพื่อแก้ไขปัญหาและสนองต่อความต้องการของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่ควรจะเป็นไปในลักษณะของการบูรณาการที่มีการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมกระบวนการเรียนรู้และค่านิยมอันดีงาม (ครรชิต พุทธิโกษา , 2554, น.1)

สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาสังคม แต่พบว่า ยังมีปัญหาในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ อาทิไม่มีแนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม และการจัดแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสม นอกจากนี้ผู้รับผิดชอบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในหน่วยงานหรือชุมชนต่างๆ ยังไม่แน่ใจว่าจะพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องหรือไม่ (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, 2554, น.5) ซึ่งการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแนวทางหนึ่งที่พระองค์ทรงคิดค้นและให้แนวทางไว้ เพื่อพสกนิกรของพระองค์ได้ตระหนักถึงสภาพการณ์ของโลกที่เปลี่ยนไป คือ การพัฒนาในปัจจุบันจะมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางด้านวัตถุ หรือจะพูดว่าเป็นโลกแห่งวัตถุนิยมก็ไม่ผิด การพัฒนาทางด้านวัตถุอย่างรวดเร็วจะทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไป ครอบครัว/ชุมชน หรือสังคมชนบทล่มสลาย ทางหนึ่งที่ต้องกลับมาทบทวนถึงผลการพัฒนาที่เกิดขึ้น ในปัจจุบันการพัฒนาทางวัตถุแบบสุดโต่งจึงไม่ใช่ทางเลือกที่ดีนัก ควรมีการถอยลงมากหรือก้าวอย่างระมัดระวัง หรือจะใช้คำว่ามีขมิ้มหรือทางสายกลางก็ได้ เมื่อมีระบบเศรษฐกิจระดับใหญ่ (ระดับชาติ) ก็ควรมีเศรษฐกิจระดับเล็ก (ชุมชนหรือครัวเรือน) ซึ่งจะเป็นฐานที่รองรับระบบเศรษฐกิจใหญ่ หรือข้างบนแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นเสมือนเกาะป้องกันตนเองทางเศรษฐกิจของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

ชุมชนบ้านห้วยใหญ่ ตำบลไสหมาก อำเภอยะใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนหนึ่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือ แบ่งปันกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรและประมงพื้นบ้าน ต่อมาเมื่อเกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง และมีการปิดประตูระบายน้ำกั้นน้ำเค็มและน้ำจืดอย่างชัดเจน ทำให้คนในชุมชนได้รับผลกระทบ วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป การประกอบอาชีพทำนาที่ประสบกับปัญหาขาดทุน เนื่องจากเกิดน้ำท่วมขัง การประมงพื้นบ้าน ล่มสลาย เนื่องจากระบบนิเวศน์น้ำเสียสมดุล เกิดน้ำเสียและวัชพืชในคูคลอง ชนิดและปริมาณสัตว์น้ำลดน้อยลง ทำให้คนในชุมชนขาดรายได้ไปเลี้ยงครอบครัว เมื่อการประกอบอาชีพเกิดปัญหา คนในชุมชนจึงแสวงหาอาชีพใหม่ เช่น การปลูกผัก เลี้ยงปลา เป็นต้น แต่ก็ยังประสบปัญหาขาดทุน เนื่องจากผลตอบแทนไม่คุ้มกับราคาต้นทุนการผลิต อีกทั้งยังได้รับความเดือดร้อนจากวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำ และภัยธรรมชาติต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละปี จากผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้คนในชุมชนบ้านห้วยใหญ่ ปรับตัวเรียนรู้เพื่อหาวิธีแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จนปัจจุบันคนในชุมชนบ้านห้วยใหญ่ สามารถเรียนรู้และปรับตัว เกิดการรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้ด้วยการพึ่งตนเอง โดยไม่รอหวังพึ่งความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทการเรียนรู้ที่ยั่งยืนของชุมชน
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน
3. เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิเคราะห์ เพื่อนำมาสังเคราะห์ ถอดบทเรียนหารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยใช้กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในพื้นที่เป้าหมาย โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อจะได้เข้าใจข้อมูลเบื้องต้นซึ่งจะช่วยให้ในการวิเคราะห์และตีความข้อมูล โดยแหล่งข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ เอกสารทางราชการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสารและสิ่งพิมพ์ชนิดอื่นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา

2. การศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม

2.1 การสำรวจ ทำการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทชุมชน เพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งการสำรวจนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบบันทึกปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เคลื่อนไหวในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยเลือกสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มอาชีพที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของชุมชน และกลุ่มชาวบ้านที่เกี่ยวข้องหรืออยู่ในเหตุการณ์ของปรากฏการณ์ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครอบคลุมประเด็นที่ศึกษามากที่สุด

2.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา รวมทั้งการเข้าไปคลุกคลีเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษาเป็นระยะ ๆ แล้วบันทึกภาพปรากฏการณ์เหตุการณ์ที่น่าสนใจไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น

2.4 การสนทนากลุ่ม โดยเชิญผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยผู้นำกลุ่มต่างๆ ตัวแทนชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์ด้านลึกร่วมกัน หรือการสังเคราะห์ภาพรวมของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม และให้กลุ่มมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัยจะนำเสนอผลการเก็บข้อมูลที่มีประเด็นไม่ค่อยสอดคล้องซึ่งกันและกัน ประเด็นปัญหาพร้อมและนำภาพปรากฏการณ์มาให้ที่ประชุมอธิบาย หรือสรุปประเด็น จนเกิดภาวะอ้อมตัวเชิงทฤษฎี

2.5 การถอดบทเรียนและสร้างรูปแบบการเรียนรู้ การถอดบทเรียนเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุด เป็นขั้นตอนที่ทั้งผู้วิจัย ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มอาชีพ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องต่างๆ (เกษตรกร

อำเภอ พัฒนาการอำเภอ) กับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป้าหมาย ร่วมกันถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้ วิธีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และร่วมกันสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลและวิเคราะห์เชื่อมโยงแต่ละประเด็น แล้วสังเคราะห์ เรียบเรียงเพื่อตอบคำถามการวิจัยให้ครบถ้วนและสมบูรณ์ในการสร้างรูปแบบการเรียนรู้แล้วนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่ กระบวนการสัมมนาวิเคราะห์ (Focus Group Discussion) เพื่อวิพากษ์ในประเด็นต่างๆ โดยผู้วิจัยผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มอาชีพ หน่วยงานหรือองค์กร และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนนักวิชาการและ ผู้ทรงคุณวุฒิ (ลัญจกร นิลกาญจน์, 2557)

ผลการวิจัย

บริบทการเรียนรู้ที่ยั่งยืนของชุมชน ประกอบไปด้วย

บริบททางกายภาพ พื้นที่ชุมชนบ้านห้วยใหญ่ ตำบลไสหมาก เป็นที่ราบลุ่ม อยู่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปาก พนัง ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ปลูกปาล์ม ทำไร่สวนผสม ปลูกผัก และเลี้ยงสัตว์เป็น พื้นที่ที่มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีระบบนิเวศที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวิถี ชีวิตของประชาชน มีความสมดุลระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ มีความสัมพันธ์ช่วยเหลือแบ่งปันกันแบบ เครือญาติก่อนเกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ชาวบ้านเรียนรู้การปรับตัวอยู่กับระบบนิเวศและ ธรรมชาติ ด้วยการประกอบอาชีพทำการเกษตรและประมงพื้นบ้าน เพื่อเลี้ยงครอบครัวแต่เมื่อเกิดโครงการ พัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ทำให้ระบบนิเวศน้ำเสียสมดุล เพราะการปิดกั้นน้ำหรือจากการเปลี่ยนแปลงของ คุณภาพน้ำจืดและน้ำเค็มอย่างฉับพลัน ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำลดลง อาชีพประมงพื้นบ้านในคลอง และประมงพื้นบ้านชายฝั่งล่มสลาย อาชีพทำนาก็ประสบผลเสียหายเนื่องจากเกิดน้ำท่วมขังในพื้นที่ไร่นา ดินขาด ความอุดมสมบูรณ์ มีศัตรูพืชมาก ต้องใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช ทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ประกอบกับ การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงาน ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ เกิด ความเข้าใจสาเหตุและวิธีการในการผ่อนคลายปัญหา ลดความรุนแรงของปัญหาและพยายามทดลองขนาดเล็ก เพื่อแก้ไขปัญหา เป็นการสะสมภูมิปัญญา ถ่ายทอดแนวทางจากรุ่นสู่รุ่น เป็นการเรียนรู้จากบริบทพื้นที่ และจาก บุคคลแวดล้อมทางสังคมอย่างต่อเนื่องคนในชุมชนจึงย้อนกลับไปมองอดีตถึงการดำรงชีวิตที่อยู่กันแบบมี ความสุขพอกินพอใช้และหันกลับมาอ่อนน้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้โดยนำภูมิปัญญา แบบเดิมกับนวัตกรรมใหม่มาปรับใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสมดุลและมี ความสุขกับการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในสังคมปัจจุบัน

บริบททางสังคม ชุมชนบ้านห้วยใหญ่ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเป็นกลุ่มในหมู่เครือญาติ มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกันด้านแรงงาน ด้านการออกปากหรือลงแขกในงานที่ต้องการแรงงาน การช่วยเหลือในการทำ กิจกรรมร่วมกันในชุมชน ปัจจุบัน วิถีชีวิตของคนในชุมชนเหมือนเมื่อก่อนสูญหายไปกลายเป็นการจ้างแรงงาน เกือบทุกอย่างในชุมชน คนในชุมชนอยู่กันแบบต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำมาหากินความเจริญหลังไหลเข้ามา

ในชุมชนมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนหว่าใหญ่ได้เรียนรู้และปรับตัวสามารถดำเนินชีวิตได้กับปัจจุบัน หน่วยงานภาครัฐ ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนมากขึ้น เข้ามาสนับสนุนงบประมาณด้านต่างๆ ให้กับชุมชน โดยเฉพาะ การให้การสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน การสนับสนุนงบประมาณด้านการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชน เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ผลักดันให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้โดยการถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง เกิดชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

บริบททางวัฒนธรรมประเพณี วิถีคิดและพฤติกรรมของคนในชุมชนบ้านหว่าใหญ่ในอดีต มีความเชื่อมโยงอยู่กับธรรมชาติให้ความสำคัญกับงานบุญประเพณีและพิธีกรรมที่ต่างกันไปตามประเภทของงานและความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้อง งานบุญประเพณีต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนจะเป็นตัวยึดโยงให้คนในชุมชนมีความรู้สึกผูกพันและใกล้ชิดกันเป็นกลุ่มสังคม ปัจจุบันชุมชนได้เข้าสู่ระบบการค้า ที่แลกเปลี่ยนด้วยเงินตรา มีอาชีพรับจ้างเข้ามาแทนที่ ในการจัดงานบุญประเพณีและพิธีกรรมต่างๆส่งผลให้ความคิดและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปปัจจุบันจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้คนในชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มาจาก 2 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยปัญหา กับปัจจัยหนุนเสริมทางวัฒนธรรม ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจการเกิดวิกฤตต่างๆในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเอง การพลิกวิกฤตเป็นโอกาสสามารถถ่ายทอดความรู้สู่กลุ่มคน เกิดการรวมกลุ่มกันแก้ปัญหา เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ประกอบกับ ปัจจัยหนุนเสริมทางวัฒนธรรม ที่เกิดจากพลังทางความสัมพันธ์ของเครือญาติ เพื่อนบ้าน รวมถึงงานประเพณีต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่เป็นพลังหนุนเสริม ในการขับเคลื่อนการเรียนรู้และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่างๆขึ้นในชุมชน

การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับชุมชนบ้านหว่าใหญ่ประกอบด้วย

บุคคลแห่งการเรียนรู้

คนในชุมชนบ้านหว่าใหญ่ได้เคลื่อนไหวเรียนรู้จากปรากฏการณ์ เหตุการณ์ในชุมชนอย่างต่อเนื่องมาหลายสิบปี ทำให้มีบุคคลแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นหลายคนกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลเกิดขึ้นจาก การเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการสังเกตปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองในสภาวะแวดล้อมต่างๆ ที่เกิดขึ้น การเคลื่อนไหวภายในชุมชนทั้งสภาพแวดล้อมทั้งด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมือง ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตนเองในการใช้ชีวิตประจำวันที่เปลี่ยนผันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งบุคคลเหล่านี้สามารถพึ่งพาตัวเองด้วยการเรียนรู้เก็บจำความรู้จากสิ่งต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาและเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของตนเองของคนรอบข้าง ญาติพี่น้อง รวมถึงคนในชุมชนที่ถูกถ่ายทอดความรู้จากการบอกกล่าว เล่าสู่กันฟังถึงปัญหาและวิธีแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่แต่ละคนได้รับโดยบุคคลเหล่านี้จะนำความรู้ที่ได้รับมาคิดวิเคราะห์ และนำมาประยุกต์ใช้กับตนเอง การทดลองปฏิบัติ การลองผิดลองถูก ทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนเกิดความรู้ความเข้าใจเชิงลึก ตกผลึกในความรู้นั้นๆ เป็นผู้ที่มีภูมิปัญญา มี

องค์ความรู้เฉพาะด้าน เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในชุมชน บุคคลเหล่านี้จะมีความเป็นผู้นำ เป็นผู้ที่มีเริ่มในการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน และการสร้างเครือข่ายในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนบ้านห้วยใหญ่อย่างยั่งยืน

กลุ่มคนแห่งการเรียนรู้

ชุมชนห้วยใหญ่เป็นชุมชนที่มีสภาพบริบทที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ของคนในชุมชนการจัดตั้งกลุ่มการเรียนรู้ต่างๆ ขึ้นในชุมชน เช่น กลุ่มน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น กลุ่มไข่เค็ม กลุ่มเลี้ยงเป็ดฟอง และกลุ่มเลี้ยงวัว เกิดขึ้นจากชุมชนบ้านห้วยใหญ่มีผู้นำชุมชนที่โดดเด่น เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นนักพัฒนาที่ต้องการสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน ประกอบกับคนในชุมชนก็มีความพร้อมที่จะเรียนรู้และรับสิ่งใหม่ๆ เข้ามาในชุมชน บุคคลเหล่านี้จึงจัดกลุ่มการเรียนรู้ต่างๆ ขึ้นในชุมชน หลากๆ กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีผู้นำกลุ่มที่มีความรู้ มีความชำนาญ มีภูมิปัญญา เชี่ยวชาญในด้านนั้นๆ และมีการพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม การเรียนรู้ต่างๆ สามารถถ่ายทอดความรู้และสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มได้ กลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านห้วยใหญ่มีการพัฒนาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยการสร้างและแสวงหาความรู้ จากเอกสารวิชาการต่างๆ การพูดคุยปรึกษาหารือ รวมถึงการได้รับโอกาสต่างๆ จากหน่วยงานราชการพาไปศึกษาดูงานและเข้ามาให้ความรู้ (กฤตพร แซ่แง สายจันทร์, กัลป์กร ภิญโย, 2558) เพื่อให้คนในชุมชนสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองและชุมชนการเข้าอบรม และศึกษาดูงานในที่ต่างๆ แล้วนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้กับความรู้เดิมที่มีอยู่ เพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นกลุ่มการเรียนรู้ได้จัดระบบกลุ่มความรู้ของสมาชิกในกลุ่ม ตามความสามารถของแต่ละบุคคลใครมีความรู้ ความชำนาญด้านไหนก็ให้ทำหน้าที่ด้านนั้น ทุกคนในกลุ่ม ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ไขปัญหา ซึ่งจะมีการพูดคุยและแบ่งแยกหน้าที่กันรับผิดชอบอย่างชัดเจน

การที่มีผู้มาศึกษาดูงาน หรือต้องการนำความรู้มาใช้ก็จะให้บุคคลที่มีความชำนาญในเรื่องนั้นๆ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และทำตามหน้าที่ที่ได้วางไว้ในแต่ละกลุ่ม และทุกคนในกลุ่มสามารถทำหน้าที่แทนกันได้กรณีที่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดไม่อยู่ แต่ละกลุ่มจะมีการพัฒนาอยู่เสมออย่างต่อเนื่อง (อรวรรณ แซ่อึ้ง, หัสชัย สิทธิรักษ์, ลัญจกร นิลกาญจน์, 2559) จนเกิดนวัตกรรมต่างๆ ความโดดเด่น ความเข้มแข็งของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านห้วยใหญ่ ทำให้เกิดการบอกต่อปากต่อปาก จึงเป็นที่ยอมรับและดึงดูดความสนใจของ บุคคล กลุ่มคน และหน่วยงานต่างๆ ต้องการเข้ามาอบรม ศึกษาดูงานในชุมชนบ้านห้วยใหญ่ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มนักเรียน กลุ่มบุคคลผู้สนใจในอีกหลายๆ กลุ่มจากภายนอกชุมชน ซึ่งสมาชิกในกลุ่มทุกคน สามารถถ่ายทอดความรู้หรือเป็นวิทยากรแนะนำให้ความรู้กับกลุ่มต่างๆ ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาวิทยากรภายนอกอีกต่อไป

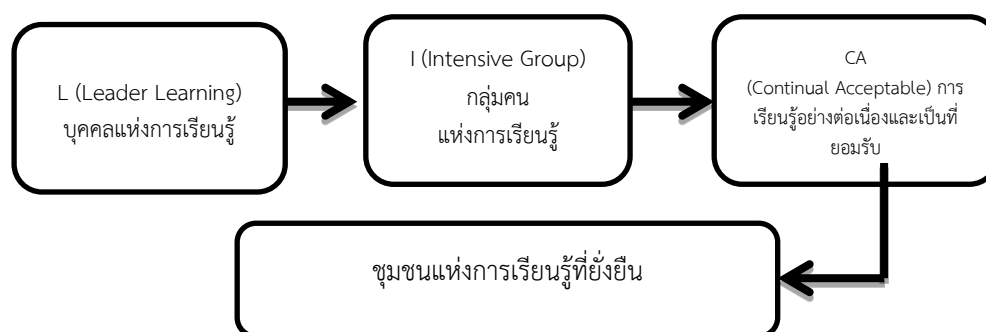
ชุมชนแห่งการเรียนรู้

ชุมชนบ้านห้วยใหญ่ เป็นชุมชนที่มีบุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นผู้นำที่เข้มแข็ง เป็นที่ยอมรับ และเชื่อถือของคนในชุมชน การเรียนรู้เริ่มต้นจากการเรียนรู้ด้วยตนเองความตื่นตัวยอมรับสิ่งใหม่ๆ เรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ จากการสอบถาม พูดคุย จากเพื่อนบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน การเรียนรู้จาก หลากๆ แหล่ง นำมาปรับปรุงพัฒนา

แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง จนเกิดองค์ความรู้เป็นภูมิปัญญาการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นปรากฏการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องการแก้ปัญหา ต้องการพัฒนาให้เกิดความก้าวหน้า ซึ่งเริ่มต้นด้วยความสนใจ ความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้ด้วยรูปแบบวิธีการต่างๆ การเรียนรู้ด้วยตนเองจะเกิดขึ้น เพราะทันทีที่อยากเรียนรู้ ตนเองก็เกิดความพร้อมที่จะเรียน และพอเริ่มเรียนรู้ด้วยตนเอง ก็จะเริ่มพบแนวทางอื่นๆ ที่จะมาต่อยอดกระบวนการเรียนรู้ต่อไป การสร้างความรู้ด้วยตนเอง มาจากปัจจัย สองประการคือ ปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นหรือข้อมูล กับการแปลงผลปรากฏการณ์หรือแปรผลข้อมูล ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ และการเรียนรู้ที่เกิดจากหน่วยงานต่างๆ ที่หยิบยื่นโอกาสให้กับคนในชุมชนบ้านห้วยใหญ่ได้เรียนรู้ เช่นการพาไปศึกษาดูงานในสถานที่ต่างๆ บุคคลแห่งการเรียนรู้ก็จะเก็บจำประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้เรียนรู้มาประยุกต์ คิดวิเคราะห์ และลงมือทำลองผิดลองถูก ทำซ้ำและปรับปรุงพัฒนาจนเกิดองค์ความรู้ จนเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน บุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้นำที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในชุมชน และสร้างผู้นำกลุ่มการเรียนรู้ต่างๆ ขึ้นในชุมชนอีกหลายๆ กลุ่ม จนชุมชนบ้านห้วยใหญ่มีความเข้มแข็ง คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผลประโยชน์ ทำให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านห้วยใหญ่ มีการปรับปรุงและพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง เช่น การไปศึกษาดูงานในสถานที่ต่างๆ การเข้ามาให้ความรู้ของหน่วยงานต่างๆ ชุมชนบ้านห้วยใหญ่มีบุคคลและกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับจากบุคคลภายนอก ซึ่งสามารถตรวจสอบได้จาก การเข้ามาศึกษาดูงานของบุคคล กลุ่มต่างๆ จากภายนอกหลายๆ กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีผู้นำที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สมาชิกในชุมชนที่มีบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทำให้ชุมชนมีโอกาสในการสร้างนวัตกรรมได้มาก และบุคคลแห่งการเรียนรู้ จะเป็นบุคคลที่เข้ามามีบทบาทเป็นผู้นำในชุมชน บุคคลกลุ่มนี้จะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายของอนาคต และนำพาทิศทางแนวทางในการขับเคลื่อน กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน สู่อนาคตทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

การประเมินประสิทธิผลรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดจากรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนไปเผยแพร่ให้ กับชุมชนจำนวน 3 ชุมชน และได้นำผลสะท้อนที่ได้รับมาสังเคราะห์เชิงทฤษฎี พบว่า มีปัจจัยสำคัญที่เชื่อมต่ออยู่ 3 ระดับ รวมเรียกว่า “LICA Model”

LICA Model สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. Leader Learning (บุคคลแห่งการเรียนรู้) คือบุคคลที่มีความเป็นผู้นำที่น่าเชื่อถือ ที่ศักยภาพและมีความโดดเด่นในความเป็นผู้นำ สามารถถ่ายทอดความรู้ที่เกิดจากแรงกระตุ้นภายในจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมถึงการได้รับโอกาสจากแหล่งต่างๆ ที่เข้ามาให้ความรู้และนำไปปรับใช้ความรู้จากการไปศึกษาดูงานในที่ต่างๆ และนำความรู้ที่ได้รับมาทดลองใช้ ปรับปรุง และพัฒนา เรียนรู้จนประสบผลสำเร็จ และนำความรู้ไปถ่ายทอดให้แก่บุคคลหลายๆ คน ที่มีความพร้อมในการรับความรู้และสามารถขยายถ่ายทอดไปยังบุคคลอีกหลายๆ คนที่สนใจใฝ่รู้ และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง นำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้

2. Intensive Group (กลุ่มคนแห่งการเรียนรู้) ชุมชนบ้านห้วยใหญ่มีผู้นำที่เข้มแข็ง เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ขับเคลื่อนให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้นในการประกอบอาชีพต่างๆ กลุ่มคนที่มีความมุ่งมั่น เข้มแข็ง พร้อมรับการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลไปสู่บุคคลอีกหลายๆ คนจนเกิดการรวมกลุ่มย่อยขึ้นหลายๆ กลุ่มภายในชุมชนแต่ละกลุ่มจะมีผู้นำซึ่งเป็นบุคคลที่มีความโดดเด่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม มีการพัฒนาความรู้โดยการสร้างและพัฒนา นวัตกรรมขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินงานของกลุ่มในชุมชนบ้านห้วยใหญ่ มีการพัฒนา ปรับปรุง และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การไปศึกษาดูงานในที่ต่างๆ การมีผู้เข้ามาศึกษาดูงานในชุมชน ซึ่งทำให้ผู้นำและสมาชิกกลุ่มต่างๆ สามารถแสดงศักยภาพของตนเอง ด้วยการถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลอื่น ได้รับรู้ นำผลสะท้อนและข้อเสนอแนะที่ได้รับกลับมาวิเคราะห์ปรับปรุง และพัฒนาต่อยอดความรู้ได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเพื่อพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็ง

3. Continual Acceptable (การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นที่ยอมรับ) ชุมชนบ้านห้วยใหญ่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบไปด้วยบุคคลแห่งการเรียนรู้และกลุ่มคนแห่งการเรียนรู้ ที่มีความมุ่งมั่นและเข้มแข็ง มีการเรียนรู้ พัฒนาตนเองและกลุ่ม อย่างต่อเนื่อง เช่น การไปศึกษาดูงานเพื่อเรียนรู้เทคนิควิธีการต่างๆ และนำมาปรับปรุง ประยุกต์ใช้ และพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพบริบทพื้นที่ที่มีการพัฒนานวัตกรรมใหม่ ที่เป็นจุดเด่น และเป็นที่ยอมรับของบุคคลและกลุ่มคนทั่วไป ทำให้มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงานภายในชุมชน อย่างสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในหลายๆ ด้าน เช่น ทำให้คนในชุมชนมีความกระตือรือร้น ในการพัฒนาเพื่อรองรับบุคคลกลุ่มคนต่างๆ ที่ต้องการเข้ามาศึกษาหาความรู้ในชุมชน มีการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน มีเงินทุนหมุนเวียนทางให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น อย่างต่อเนื่อง คนในชุมชนมีความสุข สามารถพึ่งพาตนเองได้ทำให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

กระบวนการเรียนรู้แบบ LICA Model จะต้องมีการเคลื่อนไหวของกิจกรรมเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง อาจจะเป็นการจัดกิจกรรมที่ชัดเจนหรือกิจกรรมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ กิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจะสร้าง สิ่งเรียนรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น ทำให้กลุ่มเข้มแข็ง ชุมชนยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ผู้วิจัยได้นำประเด็นต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาวิจัย ผสมกับข้อเสนอแนะของคนในชุมชน มากำหนดเป็นข้อเสนอแนะใน 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการส่งเสริม และสนับสนุนให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้เพื่อนำมาพัฒนาตนเอง กลุ่ม และชุมชน โดยนำไปกำหนดเป็นนโยบายหลักในการพัฒนาท้องถิ่นและนำไปบรรจุไว้ในแผนสามปีเพื่อเตรียมความพร้อมในการนำมาปฏิบัติ โดยการจัดกิจกรรมที่สามารถสร้างการเรียนรู้ในด้านต่างๆ มาบูรณาการเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบกำกับดูแลชุมชน ควรสนับสนุนภูมิปัญญา สนับสนุนให้ผู้นำในชุมชน เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และต่อยอดผลการเรียนรู้และพัฒนานวัตกรรมจากชุมชน เพื่อให้การพัฒนาชุมชนเกิดความยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดแนวทางในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้แก่ชุมชน

1.1 การฝึกอบรมควรจะใช้วิทยากรที่มีประสบการณ์โดยตรง เพราะคนในชุมชนจะได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น และต้องเป็นวิทยากรที่มีความเป็นกันเองกับคนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึง ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมแสดงออก และกล้าที่จะสอบถามข้อสงสัยต่างๆ ได้

1.2 ควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนพึ่งพาตนเองให้ได้อย่างยั่งยืน

1.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเน้นให้คนในชุมชนทดลองปฏิบัติจริงในแปลงสาธิตเพื่อเป็นการเรียนรู้โดยวิธีการปฏิบัติ ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.4 หลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรม ต้องเป็นเรื่องที่สร้างความเข้าใจในการพึ่งตนเองและความพอเพียง โดยเน้นการประกอบอาชีพที่สามารถปฏิบัติได้ในสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับชุมชน

1.5 มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความเห็น และจัดกิจกรรมนันทนาการให้เหมาะสมกับผู้เข้าร่วมอบรม

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการวิจัยชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนาชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤตพร แซ่แง่ สายจันทร์ และกัลยกร ภิญโญ. (2558, มกราคม-มิถุนายน). การประเมินผลกาดำเนินงาน
โครงการพัฒนาชุมชนเป็นพื้นที่แบบพึ่งตนเองและยั่งยืน ADP ลำทับ จังหวัดกระบี่. *วารสารนาคบุตร
ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 7(1).
- ครรชิต พุทธิโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์*. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2557:
จาก http://www1.nrct.go.th/downloads/sci_adviser/manual_develop_community.pdf
- ปัญญา เลิศไกร, ลัญจกร นิลกาญจน์. (2559, กรกฎาคม-ธันวาคม). การเก็บข้อมูลวิจัยชุมชนภาคสนาม.
วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. 8(2).
- ลัญจกร นิลกาญจน์. (2557, กรกฎาคม-ธันวาคม). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*. 6(2).
- สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2551). *การเรียนรู้ร่วมกันแบบมีเข็มมุ่งสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง*. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพมหานคร: ธนาคารออมสิน.
- เสรี พงศ์พิศ. (2551). *แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2554). *การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนามนุษย์และสังคม*. คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). *วิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคม
แห่งการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- อรรณพ แซ่อึ้ง, หัสชัย สิทธิรักษ์, ลัญจกร นิลกาญจน์. (2559, มกราคม-มิถุนายน). การถอดบทเรียนการ
ผลิตไบโอดีเซลจากน้ำมันพืช โรงเรียนบางขันวิทยา อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช.
วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. 8(1).
- Sangsi, S. (2005). *The Development of Community for the Society*. Bangkok : *The Development
of Learning and Wisdom, and Tourism*. The Standard of Education and Learning ONEC.
- Wattanachai, K. (2006). *The Education for Sustainable Development of Life*. Bangkok: College
of Local Administration Institute.

ผู้เขียน

นางสาวพัชรี ทองเรือง

ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการนวัตกรรมการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
1 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280
e-mail: patcharee.saw@gmail.com

รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา เลิศไกร

ประธานกรรมการที่ปรึกษา สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมเพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
1 หมู่ที่ 4 ตำบลท่าจี้ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280
e-mail: punya97lert@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัณตกน หนูทองแก้ว

กรรมการที่ปรึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
3/3 หมู่ที่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000
e-mail: kantaphon_27@hotmail.com